

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.143:330.3

ПАВЕЛКО Андрій, Голова Комітету Верховної Ради України з питань бюджету

ЧУГУНОВ Ігор, д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів КНТЕУ

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Розкрито сутність бюджетної політики як інструменту економічного розвитку країни. Визначено основні напрями підвищення ефективності бюджетної політики в умовах трансформації економіки. Розвинуто підходи до середньострокового бюджетного прогнозування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати.

Ключові слова: державні фінанси, бюджетна система, бюджетне регулювання, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетна політика, соціально-економічний розвиток країни.

Павелко А., Чугунов И. Бюджетная политика экономического развития. Раскрыта суть бюджетной политики как инструмента экономического развития страны. Обозначены основные направления повышения эффективности бюджетной политики в условиях трансформации экономики. Развита подходы к среднесрочному бюджетному прогнозированию, усилению направленности бюджетного планирования на конечные результаты.

Ключевые слова: государственные финансы, бюджетная система, бюджетное регулирование, доходы бюджета, расходы бюджета, бюджетная политика, социально-экономическое развитие страны.

Постановка проблеми. Бюджетна політика є одним з вагомих інструментів державного регулювання економіки. Від ефективності бюджетного процесу залежить, зокрема, успішність реалізації регулюючої функції держави. Мета бюджетної політики – забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання. Доцільним вбачається посилення результативності бюджетної системи, ефективності планування та використання видатків бюджету. Нині бюджетна політика не

© Павелко А., Чугунов І., 2015

достатньою мірою забезпечує розвиток економіки та дієві інституційні перетворення. Враховуючи зазначене, актуальним питанням залишається розробка дієвої бюджетної політики з урахуванням основних напрямів економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вагомих наукових досліджень у сфері формування та реалізації бюджетної політики праці Дж. Б'юкенена, О. Василика, І. Запатріної, Л. Лисяк, І. Луніної, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та ін. [1–10].

Метою статті є розкриття напрямів підвищення ефективності бюджетної політики в умовах економічних перетворень.

Матеріали та методи. У науковій статті застосовано сукупність методів і підходів, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності бюджетної політики як інструменту економічного розвитку країни; синтезу, факторний, порівняльний – для визначення основних напрямів підвищення ефективності бюджетної політики в умовах економічних перетворень.

Результати дослідження. На етапі економічних перетворень у країні посилюється регулююча роль бюджету, яка полягає у перерозподілі валового внутрішнього продукту (ВВП) між сферами економічної діяльності, адміністративно-територіальними одиницями країни, різними соціальними групами населення для забезпечення ефективності соціально-економічного розвитку. Держава відіграє активну роль у регулюванні економічних процесів, належному забезпеченні соціального захисту громадян. Бюджетна політика суттєво впливає на темпи економічного розвитку країни, створення оптимальних умов для структурної перебудови економіки, активізацію процесів інноваційного розвитку, сприяє розбудові соціальної інфраструктури, що є передумовами забезпечення дієвого суспільного розвитку.

Підходи до визначення пріоритетних напрямів бюджетної політики слід розробляти з врахуванням циклічності розвитку економіки, стійкості бюджетної системи, що сприятиме забезпеченню досягнення показників соціально-економічного розвитку країни. Держава має виходити з необхідності забезпечення фінансової та соціальної стабільності. Передбачуваність бюджетної політики – один з основних факторів загальної макроекономічної стійкості. З метою дієвого виконання завдань, що стоять перед державою у бюджетній сфері, важливим є розуміння сутності бюджетної політики та змісту механізму її реалізації.

Становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки. Однак можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Бюджетна політика є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища.

Основна мета бюджетної політики полягає у: забезпеченні економічного зростання на засадах інституційного, інвестиційного розвитку та структурних перетворень, ефективного використання природно-ресурсного, людського потенціалу; створенні сприятливих умов для збільшення обсягів виробництва відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку, у тому числі розбудова високотехнологічної, наукоємної інфраструктури промисловості, підтримка розробки та впровадження нанотехнологій; зміцненні фінансової основи місцевого самоврядування; підвищенні якості соціального захисту та рівня життя населення. Важливим є ефективне використання бюджетних коштів. Для цього необхідно забезпечити достатньо високий рівень інституційних перетворень бюджетного середовища. Вирішення завдань бюджетної політики залежить від вибору та реалізації методів бюджетного регулювання, тому насамперед при формуванні бюджетної політики необхідно чітко визначити її пріоритети, які повинні бути досягнені при її реалізації.

Бюджет як вагома складова системи фінансового регулювання економіки, його збалансованість, оптимальність є однією з основних умов економічного зростання. Обсяг і порядок утворення основного централізованого державного грошового фонду в сукупності з напрямками і методами використання цих коштів створюють умови для виконання органами влади управлінських функцій, що суттєво впливає на досягнення цілей системи бюджетного регулювання, яка реалізується через складові механізми бюджетної політики [1].

Бюджетна стратегія, дієвість форм і методів управління державними фінансами формують відповідну дохідну частину бюджету. Від ступеня оптимізації обсягів і структури доходів та видатків бюджету залежить рівень економічного зростання країни. Економічна природа бюджетного регулювання як процесу полягає у сукупності взаємовідносин економічних, правових, інституційних бюджетних компонентів, пов'язаних з визначенням основних напрямів та пріоритетів бюджетної політики, плануванням та прогнозуванням бюджетних показників, формуванням та виконанням бюджету, здійсненням контролю за використанням бюджетних коштів.

З метою розробки і реалізації фінансово-бюджетного регулювання протягом певного періоду бюджетна політика має визначатися, виходячи з циклічності економічного розвитку, стану державних фінансів і запасу стійкості бюджетної системи, суттєве зменшення якого може призвести до ускладнень у проведенні ефективного бюджетного регулювання щодо позитивного впливу на економічне зростання. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється відповідно до основних макроекономічних завдань. Створення відповідних інституційних умов для формування та реалізації ефективної бюджетної політики потребує використання адаптивної системи бюджетного регулювання, що спри-

ятиме досягненню збалансованого та стійкого соціально-економічного розвитку країни.

Результати досліджень зарубіжного досвіду формування і реалізації бюджетної політики дозволили визначити основні бюджетні пріоритети на сучасному етапі розвитку економіки – запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування, удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних витрат за допомогою якісних і кількісних індикаторів. Накопичений світовий досвід щодо напрямів бюджетної політики показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку як країни і регіону, так і конкретних галузей економічної діяльності. Перехід до середньострокового бюджетного планування та прогнозування набув широкого застосування у країнах з розвинутою економікою. На цьому етапі розвитку державних фінансів у європейських країнах з метою спрямування обмежених бюджетних ресурсів на виконання пріоритетних завдань державної політики простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками.

Середньострокове бюджетне планування є необхідною умовою підвищення керованості та якості процесу бюджетного планування, посилення впливу бюджетного регулювання на соціально-економічний розвиток держави. Отже, встановлення довго- і середньострокових цілей та завдань фінансово-бюджетної політики, кількісних та якісних критеріїв їх виконання і на цій основі визначення обсягів бюджетних ресурсів на перспективу сприятиме підвищенню якості процесу бюджетного планування та посиленню впливу бюджетної політики на економічне зростання [2].

Бюджетна політика суттєво впливає на створення відповідних умов для дієвої структурної перебудови економіки з врахуванням ендогенних чинників економічного зростання, розвитку людського капіталу, розробки та впровадження наукоємних, конкурентоспроможних технологій. Вагомим механізмом реалізації пріоритетних напрямів бюджетної політики інноваційного характеру мають стати видатки розвитку державного та місцевих бюджетів, ступінь ефективності використання яких суттєво впливатиме на дієвість довгострокової стратегії економічного розвитку. Доцільно планувати найбільш ефективні, дієві бюджетні програми та суспільні послуги, що спроможні забезпечувати економічний розвиток у перспективі, використовувати системи відповідних показників оцінки бюджетної результативності, дотримуватися принципу прозорості та підзвітності органів державного управління громадськості.

Важливим є визначення пріоритетів бюджетної політики, у тому числі на середньострокову перспективу, виходячи з основних засад соціально-економічного розвитку країни, удосконалення державного

регулювання у сфері формування доходів бюджету, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, що підвищить рівень ефективності функціонування економічної та бюджетної системи в цілому. Бюджетна політика, що реалізується через систему бюджетних механізмів, забезпечує бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Бюджетний механізм та реалізація відповідної політики у сфері державних фінансів із використанням регулюючих можливостей бюджету є вагомими інструментами впливу держави на розвиток економіки, забезпечення необхідного рівня соціальних стандартів. Особливого значення набуває бюджетний механізм за умови трансформаційних перетворень економіки та необхідності її стабілізації в умовах фінансово-економічної рецесії. Економічна сутність бюджетної політики як інструмент регулювання економічного розвитку полягає у використанні бюджетної архітекτονіки, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи для впливу на динаміку економічного зростання.

У процесі перспективного бюджетного планування створюються умови для вирішення найбільш вагомих завдань державного впливу на економічний розвиток. Необхідність забезпечення узгодженого функціонування всіх складових бюджетної системи і важливість своєчасного вирішення наявних суспільних проблем приводять до того, що бюджетний процес постає як об'єкт державного регулювання. Система середньострокового бюджетного планування – одна з основних складових системи державного регулювання економіки є сукупністю фінансово-бюджетних, соціально-економічних складових та відповідних взаємозв'язків, у тому числі дохідна, видаткова частини бюджету, дефіцит бюджету, державний борг, податкове регулювання, міжбюджетні відносини, внутрішнє та зовнішнє економічне середовище [6].

Бюджетна політика як вагомий інструмент системи державного регулювання економіки має спиратися на довгострокову програму економічного та соціального розвитку країни. Упорядкування регулюючих цілей бюджетної політики дозволяє досягти відповідного збалансування процесу перерозподілу фінансових ресурсів у суспільстві, рівня задоволення суспільних потреб. Необхідним є забезпечення перетворення бюджетного механізму в дієвий засіб реалізації соціально-економічної стратегії, підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Соціальні пріоритети бюджетної політики повинні зменшувати нерівномірність ринкового механізму розподілу доходів, вирішувати питання подолання бідності. Розбудова інституту бюджетної політики, що включає розробку відповідних норм, правил, інституцій, сприятиме вирішенню проблем, які існують у сфері державних фінансів. Архітектоніка бюджетної політики має створювати належні інституційні умови функціонування фінансової моделі у суспільстві, які у сукупності формують механізм впливу на економічне зростання, сприяють підвищенню добробуту суспільства.

Результативність бюджетної політики визначається як перевищення ефективності витраток бюджету над фіскальним впливом доходів бюджету. Значення цього перевищення повинно бути найбільшим. Країни, які здатні певною мірою досягнути зазначеного, мають дієвий фінансовий інструмент економічного зростання.

Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних витраток у процесі регулювання економічного розвитку країни та територій. Останніми роками здійснено вагомі заходи щодо посилення обґрунтованості планування витраткової частини бюджету, її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства.

Подальший розвиток системи планування та виконання бюджетів, що ґрунтується на принципах програмно-цільового методу, потребує удосконалення бюджетного процесу щодо запровадження середньострокового планування, посилення спрямованості бюджетного планування на кінцеві результати та підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є упорядкування кількості бюджетних програм, складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні бюджетні періоди відповідно до напрямів розвитку галузі, підвищення якісного рівня розробки паспортів та інтегральної оцінки виконання бюджетних програм, підготовки бюджетних запитів, здійснення моніторингу бюджетної результативності.

Важливим є створення умов щодо подолання наслідків фінансово-економічної рецесії через проведення ефективної бюджетної політики, спрямованої на перехід до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Існуючі нині інститути, які визначають особливості бюджетної системи, не достатньою мірою забезпечують вплив держави на темпи та якість економічного зростання. З огляду на це, необхідно підвищувати якісний рівень функціонування бюджетної системи, здійснити інституційні зміни системи бюджетного регулювання, що надасть можливість посилити стимулюючу функцію державних фінансів. Бюджетна політика забезпечуватиме створення сприятливих умов для збільшення обсягів виробництва відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку та структурно-інституційних перетворень, стимулювання соціальної розбудови країни, підвищення якісного рівня життя населення одночасно з посиленням рівня збалансованості системи бюджетного регулювання [9].

Доцільним є підвищення рівня методологічного забезпечення регуляторного механізму бюджетної політики з урахуванням факторів, що впливають на її формування та реалізацію як системи взаємопов'язаних інститутів, визначають особливості бюджетної системи та її розвитку, функціонування яких у сукупності спрямоване на створення умов для забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Бюджетна політика має бути узгодженою з пріоритетами макроекономічного регулювання. Важливим є визначення основних напрямів бюджетних видатків з метою забезпечення стратегічної спрямованості розвитку економіки країни. Планування бюджетних показників має ґрунтуватися на агрегованих показниках економічного і соціального розвитку. У процесі бюджетного прогнозування належить брати до уваги показники, які характеризують динаміку стану економіки з урахуванням впливу зовнішніх чинників, визначати взаємний вплив фінансово-бюджетних і соціально-економічних показників, оптимізувати розподіл та оцінити ефективність використання бюджетних ресурсів у коротко- і середньостроковій перспективі для розв'язання питань забезпечення обмеженими бюджетними ресурсами пріоритетних напрямів розвитку економіки та соціальної сфери.

Встановлення пріоритетів бюджетної політики на середньо- та довгострокову перспективу, здійснення системної оцінки досягнення відповідних цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни, визначених при плануванні бюджетів минулих періодів, надає можливість своєчасно приймати управлінські рішення у сфері державних фінансів, адекватно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Визначення пріоритетів державної підтримки, спрямованої на економічне зростання та соціальний розвиток, є одним з важливих завдань бюджетної політики.

Інститут бюджетного регулювання має ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань бюджетної політики, які визначають умови взаємовідносин учасників бюджетного процесу. Основними пріоритетними напрямками розвитку бюджетної системи визначено: запровадження середньострокового бюджетного планування за головними розпорядниками бюджетних коштів, бюджетних програм; удосконалення методологічних засад програмно-цільового методу планування бюджету; застосування дієвих підходів до управління державними фінансами.

Запропоновані методологічні засади бюджетного регулювання, які ґрунтуються на інтеграції складових фінансового механізму у сфері формування доходів, планування та використання видатків бюджету, міжбюджетних відносин, підходи до визначення бюджетної політики, сприятимуть підвищенню дієвості бюджетної політики як вагомому інструменту розвитку соціально-економічних відносин суспільства. Для досягнення достатнього рівня бюджетної результативності важливим є: упорядкування та оптимізація кількості бюджетних програм, зокрема шляхом складання головними розпорядниками бюджетних коштів плану діяльності на наступні за плановим два бюджетні періоди відповідно до середньострокових пріоритетів; розробка та затвердження паспортів бюджетних програм, складання звітів про їх виконання; здійснення управління бюджетними коштами у межах встановлених

бюджетних повноважень та проведення оцінки ефективності бюджетних програм, внутрішнього фінансового контролю за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів.

Розробка і реалізація бюджетної політики мають спиратися на науково обґрунтовані положення та результати проведених досліджень з питань бюджетних відносин, що посилять збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керуваності економічних процесів. Інституційна модель бюджетної політики, поєднуючи соціальні та інноваційні бюджетні складові, забезпечить якісний рівень функціонування фінансово-економічної системи держави.

Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу. Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку країни та територій. Останніми роками здійснено відповідні заходи щодо посилення обґрунтованості планування видаткової частини бюджету, її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток суспільства.

Формування бюджетної політики на середньострокову перспективу дозволяє визначати стратегічні цілі бюджетної політики, забезпечити прозорість і відкритість щодо досягнення соціально-економічних завдань протягом запланованого періоду, досягати реалістичних прогнозів доходів бюджету, встановлювати основні пріоритети у сфері бюджетних видатків, забезпечувати своєчасне корегування бюджетної політики, посилити державний фінансовий контроль за реалізацією цілей, встановлених основними напрямами бюджетної політики, відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів за ефективністю використання бюджетних коштів.

Висновки. Основою для довгострокового економічного розвитку є заходи державного регулювання, які реалізуються шляхом застосування сукупності ефективних економічних механізмів. При цьому бюджет як дієва складова системи державного регулювання економіки має узгоджуватися з основними напрямами економічного та соціального розвитку країни. Бюджетна політика суттєво впливає на створення належних умов для підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняної економіки, покращання інвестиційного середовища, забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості та прозорості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного планування, міжбюджетного регулювання, державного фінансового контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Б'юкенен Дж. Суспільні фінанси і суспільний вибір / Дж. Б'юкенен, М. Масгрейв, А. Річард ; пер. з англ. — К. : Києво-Могилян. акад., 2004. — 176 с.
2. Василик О. Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. — К. : НІОС, 2000. — 416 с.
3. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання : монографія / В. Запатріна. — К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. — 528 с.
4. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. — К. : ДННУ АФУ, 2009. — 600 с.
5. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / О. Луніна. — К. : Наукова думка, 2006. — 432 с.
6. Самуельсон П. Э. Экономика. — 18-е изд. / П. Э. Самуельсон, В. Д. Нордхаус ; пер. с англ. — М. : Вильямс, 2010. — 1360 с.
7. Стиглиц Дж. Е. Крутое пике: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса / Дж. Е. Стиглиц ; пер. с англ. — М. : Эксмо, 2011. — 512 с.
8. Теорія фінансів / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : Центр учбов. л-ри, 2010. — 576 с.
9. Чугунов І. Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин / І. Я. Чугунов // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2011. — № 4. — С. 13–22.
10. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності / І. Я. Чугунов // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2014. — № 5. — С. 64–77.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2015.

Pavelko A., Chuhunov I. Fiscal policy of Economic Development.

Background. Fiscal policy is one of the important instruments of state regulation of the economy. Success of regulatory functions of the state and economic development depend from an effective budget process. However, fiscal policy provides insufficient economic development and ineffective institutional transformation. Given the above, the development of an effective fiscal policy that takes into account the main directions of economic development relevant.

Review of scientific sources on the chosen topic allowed us to determine that economic essence of fiscal policy as part of financial regulation of social and economic development and administrative and territorial entities is to use a set of institutional mechanisms of budgeting considering the degree of dynamic balancing of financial, economic, social relations of social environment. Development and conduct of fiscal policy is a dynamic process which is affected by the state of internal and external economic environment. Fiscal policy should be aimed at socio-economic development of countries and regions and creating conditions for the provision of quality public services. However, it is important to identify the directions how to improve the efficiency of of fiscal policy in terms of economic reforms. The above forms the basis of the **aim** of the research.

Materials and methods. The scientific articles used a combination of methods and approaches, allowing to implement conceptual integrity of the study. The systematic and structural methods were used to disclosure fiscal policy as a tool for economic development; synthesis, factor and comparison in determining the main directions of improving the efficiency of fiscal policy in terms of economic transformation.

Results. The role of fiscal policy as an important instrument of the state regulation of the economy was defined, which should be based on long-term program of economic and

social development. Streamlining the regulatory objectives of fiscal policy enables to achieve the proper balance of the redistribution of financial resources in the community, the satisfaction of social needs. It is necessary to provide a mechanism to turn the budget into effective means of social and economic strategies, increasing efficiency of public funds. Social budgetary policy priorities are to reduce market mechanism of uneven income distribution to solve the poverty problem. Creating fiscal policy institute that includes the development of appropriate rules, regulations, institutions, contributes to solving the problems that exist in public finance. Architectonics of fiscal policy should create appropriate institutional conditions of the financial model of society, which together form a mechanism impacting economic growth, contribute to the welfare of the society.

It was determined that the budget system has to be constantly improved and adapted to the institutional transformation of the economic environment, dynamics and trends of social development, economic cyclicity with the need to increase the level of balance and efficiency of public finances. The efficiency of fiscal policy is defined as the excess of costs budget fiscal impact revenue.

Conclusion. Fiscal policy, which is one of the important tools of financial strategy, is defined by the objectives of socio-economic development of society and should be directed to the relevant economic transformation, endogenous growth factors. The basis for long-term economic development are measures of state regulation, which are realized through the use of effective economic mechanisms. The budget as an effective component of state economic regulation should be consistent with the main directions of economic and social development of the country. Fiscal policy significantly affects the creation of appropriate conditions for improving the efficiency and competitiveness of the national economy, improving the investment environment, ensuring an appropriate level of socio-economic development based on a balanced and transparent public finances, which is implemented through the institutions of budget planning, inter-governmental regulation and state financial control.

Keywords: public finance, budget system, budget management, budget revenues, expenditures, fiscal policy, socio-economic development of a country.

REFERENCES

1. *B'jukenen Dzh.* Suspil'ni finansy i suspil'nyj vybir / Dzh. B'jukenen, M. Masg'rejv, A. Richard ; per. z angl. — K. : Kyjevo-Mogylyan. akad., 2004. — 176 s.
2. *Vasylyk O. D.* Teorija finansiv / O. D. Vasylyk. — K. : NIOS, 2000. — 416 s.
3. *Zapatrina I. V.* Bjudzhetnyj mehanizm ekonomichnogo zrostantnja : monografija / I. V. Zapatrina. — K. : In-t soc.-ekon. strategij, 2007. — 528 s.
4. *Lysjak L. V.* Bjudzhetna polityka u systemi derzhavnogo reguljuvannja social'no-ekonomichnogo rozvytku Ukraïny : monografija / L. V. Lysjak. — K. : DNNU AFU, 2009. — 600 s.
5. *Lunina I. O.* Derzhavni finansy ta reformuvannja mizhbjudzhetnyh vidnosyn / I. O. Lunina. — K. : Naukova dumka, 2006. — 432 s.
6. *Samujel'son P. Je.* Jekonomika. — 18-e izd. / P. Je. Samujel'son, V. D. Nordhaus ; per. s angl. — M. : Vil'jams, 2010. — 1360 s.
7. *Stiglic Dzh. E.* Krutoe pike: Amerika i novyj jekonomicheskij porjadok posle global'nogo krizisa / Dzh. E. Stiglic ; per.s angl. — M. : Jeksmo, 2011. — 512 s.
8. *Teorija finansiv / za red. V. M. Fedosova, S. I. Jurija.* — K. : Centr uchbov. l-ry, 2010. — 576 s.
9. *Chugunov I. Ja.* Teoretychni zasady rozvytku bjudzhetnyh vidnosyn / I. Ja. Chugunov // Visn. Kyïv. nac. torg.-ekon. un-tu. — 2011. — № 4. — S. 13–22.
10. *Chugunov I. Ja.* Dovgostrokova bjudzhetna strategija u systemi ekonomichnoi' cyklichnosti / I. Ja. Chugunov // Visn. Kyïv. nac. torg.-ekon. un-tu. — 2014. — № 5. — S. 64–77.